

Llorenç Gomis i els estudis acadèmics de Periodisme a Catalunya

Daniel E. Jones

Els estudis acadèmics de Periodisme tenen a Catalunya una llarga tradició impresa que d'alguna manera es pot remuntar als primers tractats de retòrica al segle XVIII (com, per exemple, Capmany de Montpalau, 1777) i d'assagística i historiografia sobre la premsa al segle XIX (Balmes, 1846; Pella Forgas, 1879), que van tenir continuïtat en el primer terç del segle XX, amb els primers "manuals" de redacció periodística (Baró Sureda, 1902; Sánchez Ortiz, 1903; Mainar, 1906; Morató Grau, 1918) i molts d'altres dedicats sobretot a temes històrics i d'exaltació de la premsa en català (Bertran Pijoan, 1931; Givanel Mas, 1931-1937; Miquel Vergès, 1937).

Durant el llarg règim franquista, aquest tipus de tradició teòrica i acadèmica va quedar certament marginada, encara que l'oficialista Associació de la Premsa de Barcelona va promoure diferents cursos professionals; l'Institut de Ciències Socials de la Diputació de Barcelona va organitzar congressos i va editar publicacions, i, cap al final del període, l'Escola de Periodisme de l'Església (dependent del CIC) i l'Escola

Oficial de Periodisme (del Ministeri d'Informació i Turisme) van impartir la carrera de Periodisme entre finals dels anys seixanta i principis dels setanta. Entre els textos més significatius del període caldria fer referència a la tesi doctoral de García Nieto (1958) i als llibres de Vázquez Montalbán (1963) i Torrent i Tasis (1966), encara que des d'una perspectiva teòrica i ideològica força diferent.

No va ser fins l'any 1971, quan es fundà la nova Facultat de Ciències de la Informació al si de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), que, a poc a poc, començaren a institucionalitzar-se aquests estudis a la universitat catalana, amb la creació d'un departament específic, contractació de professors, ensenyament superior reglat, i amb els primers llicenciats a partir del 1976. De llavors ençà, el creixement ha estat exponencial.

UN PROFESSIONAL POLIFACÈTIC

Llorenç Gomis (1924-2005), precisament, tot i haver-se llicenciat en Dret, s'havia dedicat a les tasques periodístiques des de jove (va fundar la revista de pensament cristià *El Ciervo* l'any 1951 i exercia el periodisme professional a *La Vanguardia* des del 1967), i des de principis dels anys seixanta es dedicava a l'ensenyament de la redacció de textos en una escola privada, d'on va passar a donar classes de "Món Actual" i més tard de "Redacció" a l'Escola del CIC fins que, el 1971, va ser un dels professors fundadors de Periodisme a la UAB, on va ensenyar "Gèneres Periodístics".

El seu cas va ser més o menys semblant al d'altres treballadors qualificats del periodisme, la publicitat i el món audiovisual català, que van compaginar les tasques professionals amb les acadèmiques, encara que, amb el pas del temps, alguns van optar clarament per la professió i d'altres per la universitat. El cas de Gomis va ser, no obstant, paradigmàtic, a causa de la seva personalitat polifacètica i la seva dedicació pública i privada a activitats diferents, fruit d'un tarannà i d'un talent excepcionals.

Paradoxalment, a Gomis se'l coneixia més per les activitats periodístiques i literàries que no pas per les tasques docents i acadèmiques en el camp del Periodisme. Això va quedar palès amb motiu de la seva mort, el 31 de desembre del 2005. Els principals diaris de Madrid i de Barcelona van omplir planes explicant-ne la trajectòria periodística, a la direcció d'*El Ciervo* (1951-2005), la d'*El Correo Catalán* (1977-1982) i la subdirecció de *La Vanguardia* (1976-1977), la presidència de l'Associació de la Premsa de Barcelona, de l'Associació Catalunya Segle XXI i del Consell de la Informació de Catalunya, la producció poètica i assagística en castellà i en català, els diferents premis obtinguts al llarg de la seva dilatada carrera (des del *Correo Literario* de Madrid el 1950 fins a la Creu de Sant Jordi el 2004, passant pel del Centre d'Investigació de la Comunicació el 1988), així com el seu mestratge periodístic, el seu humanisme cristià i el seu exemple com a ciutadà.

Algunes setmanes més tard també les revistes cristianes *El Ciervo* i *Foc Nou*, ara dirigides per la seva vídua Roser

Bofill, van dedicar els números de febrer del 2006 a commemorar el traspàs de Gomis, amb la publicació de gran quantitat de textos i cartes de condol de personalitats catalanes i d'altres procedències, encara que la gran majoria d'aquests escrits n'exaltaven les virtuts personals, professionals i cíviques. Només en contades excepcions (les de Josep M. Casasús, Lluís Pastor, Albert Sáez, José L. Sánchez Noriega i Ivan Tubau) es va fer referència a la tasca docent i teòrica de Gomis, encara que sense entrar a fons en aquest aspecte clau de la seva personalitat, a causa del poc espai disponible.

Sembla paradoxal aquest oblit per part dels seus col·legues de la comunitat acadèmica, ja que aquest intel·lectual es va dedicar a les tasques docents de Periodisme durant gairebé quaranta anys i va publicar diferents llibres i articles sobre la matèria que són referents per a estudiants i estudiosos d'aquest camp. Encara que no cal sorprendre's en, ja que els estudis teòrics de Periodisme (i, per extensió, del conjunt de la Comunicació Social) no compten encara a Catalunya, ni tampoc a la resta d'Espanya, amb prou prestigi científic i acadèmic, ni amb un cert reconeixement social. Això explica el fet que s'exalti sobretot la tasca periodística professional, l'obra poètica i fins i tot l'exemple cívic de Gomis, però s'amagui que hagi publicat una obra teòrica original i que hagi arribat a la màxima categoria acadèmica com a catedràtic d'universitat i, un cop jubilat, com a professor emèrit.

Aquesta trajectòria, per si mateixa, seria sens dubte objecte d'una gran con-

sideració acadèmica, social i mediàtica en qualsevol altra disciplina, però en el camp del Periodisme (i del conjunt de les Ciències de la Comunicació) això sembla ben poca cosa. Sovint es pensa que els que es dediquen a aquestes tasques teòriques ho fan perquè no han trobat un lloc millor en els mitjans de comunicació; un plantejament que mai es farien acadèmics d'altres disciplines, com ara l'Economia, la Lingüística, la Sociologia, la Historiografia o el Dret.

UN ACADÈMIC EXEMPLAR

I què va fer Gomis com a teòric del Periodisme? Moltes coses: a més d'ensenyar tècniques de redacció i estil a l'Institut Novostudio i a l'Escola de Periodisme de l'Església els anys seixanta, va ser professor "associat" i "adjunt" a la UAB entre 1971 i 1986, quan, després d'unes oposicions, va passar a ser "titular" i des del 1988 "catedràtic" (el primer de Redacció Periodística a Catalunya) fins que el 1989 es va jubilar; dos anys més tard va ser nomenat pel rector (per votació majoritària del departament) professor "emèrit", títol vitalici que li va permetre donar alguns cursos de doctorat més i també dirigir noves tesis doctorals, i, per tant, continuar ensenyant al jovent.

Però amb l'excusa d'haver de presentar la tesi doctoral (*El periódico: mediador político*, 1974a) i de les diferents oposicions que va haver de superar al llarg de la carrera acadèmica a la UAB, Gomis va aprofitar per escriure i publicar les seves investigacions i reflexions com a llibres i articles teòrics, que

van despertar gran interès entre els seus col·legues i alguns dels quals van esdevenir manuals bàsics per a diferents promocions de futurs periodistes, cosa que ha dut fer-ne noves reedicions.

Com a resultat directe de la tesi doctoral va publicar *El medio media: la función política de la prensa* (1974b), des d'una perspectiva teòrica més aviat "interpretativa" que no pas "funcionalista", en la qual analitzà la funció política essencial del periòdic (a través de la informació i de l'opinió, fins i tot de l'humor gràfic) com a mediador entre el sistema polític i el conjunt de la societat. Certament, va ser una obra pensada per a una societat liberal, que encara no tenia cabuda a l'Espanya franquista.

Alguns anys després sortia la seva *Teoría dels gèneres periodístics* (1989a), en la qual Gomis pretenia ensenyar periodisme a través de la classificació de la realitat i el seu tractament utilitzant els gèneres com a "filtres". És a dir, hi explicava les actituds i les fórmules literàries i els recursos retòrics dels gèneres periodístics informatius (notícia, reportatge, crònica) i d'opinió (editorial, article, columna, crítica, humor gràfic, carta al director).

Va aprofundir en el seu pensament i dos anys més tard va publicar *Teoría del periodismo: cómo se forma el presente* (1991a), on va exposar una qüestió teòrica que llavors l'amoïnava: com es forma el present, que immediatament passa a ser passat, encara que es presenti com a clarament actual per unes fonts interessades, amb la finalitat que l'entengui tothom, i tothom hi participi i pugui comentar-lo.

Encara que Gomis pensava que ja

havia dit tot el que volia dir sobre el periodisme des d'una perspectiva teòrica i acadèmica, dos anys més tard va publicar *La noticia, dret humà* (1993), que és una obra de caire més divulgatiu. No obstant, els darrers anys de la seva vida va continuar reflexionant sobre el que va anomenar "retòrica de l'actualitat", és a dir, com ho fan els mitjans per persuadir l'audiència que les informacions que ofereixen són interessants i s'han de conèixer.

L'obra acadèmica de Gomis ha estat analitzada abastament en el conjunt espanyol per altres teòrics del Periodisme, com ara José Luis Martínez Albertos, Héctor Borrat, Josep M. Casasús, María Pilar Diezhandino, Francesc Burguet Ardiaca i Lluís Pastor, entre d'altres, encara que des de posicions teòriques força diferents, fet que demostra el seu interès intrínsec. Però també hi ha grans i inexplicables oblits, com, per exemple, l'exclusió de la seva obra per part de l'estudi crític *Un segle de recerca sobre comunicació a Catalunya*, coordinat per Jordi Berrio (1997).

Malauradament, aquests silencis no només els ha patit Gomis, sinó que resulten cada vegada més evidents en relació amb els vells professors de Periodisme (i també de les altres branques de la Comunicació Social) una vegada es jubilen. No només abandonen obligatòriament les aules, els tribunals acadèmics i els càrrecs de gestió d'un dia per l'altre (generalment sense cap homenatge públic), sinó que fins i tot alguns d'ells desapareixen també de tot tipus de llistats bibliogràfics i de correus, és a dir, pateixen una marginació a la vegada inexplicable i injusta.

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- BALMES, Jaume (1846). *Obras completas*. Barcelona: Biblioteca Balmesiana.
- BARÓ SUREDA, Teodoro (1902). "El periodismo". A: *Discursos leídos ante la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Barcelona: Academia de Buenas Letras de Barcelona.
- BERRIO, Jordi (coord.) (1997). *Un segle de recerca sobre comunicació a Catalunya*. Bella-terra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- BERTRAN PIJOAN, Lluís (1931). *Prensa de Catalunya*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- CAPMANY DE MONTPALAU, Antonio de (1777). *Filosofía de la elocuencia*. Madrid: Imp. Antonio de Sancha.
- GARCÍA NIETO, Carmen (1958). *La prensa diaria de Barcelona de 1895 a 1910*. Tesis doctoral. Barcelona: Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona.
- GIVANEL MAS, Joan (1931-1937). *Bibliografía catalana: prensa*. 3 vols. Barcelona: Institució Patxot.
- GOMIS, Llorenç (1974a). *El periódico: mediador político*. Tesis doctoral. Barcelona: Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona.
- (1974b). *El medio media: la función política de la prensa*. Madrid: Seminarios y Ediciones.
- (1976). "Cuatro dificultades". A: *Curso de técnicas de expresión*. Barcelona: Bibliograf, p. 295-304.
- (1987). "Sobre el Correu Català". *Annals del Periodisme Català*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, núm. 12, p. 8-16.
- (1989a). *Teoria dels gèneres periodístics*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació.
- (1989b). "Gèneres literaris i gèneres periodístics". *Periodística*. Barcelona: Societat Catalana de Comunicació, núm. 1, p. 129-141.
- (1989c). "Resultados o el registro indiscutible: un rasgo noticioso". *Anàlisi*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 2, p. 127-134.
- (1990a). "Los interesados producen y suministran los hechos". *Anàlisi*. Bella-terra: Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 13, p. 43-52.
- (1990b). "Per què comentem les notícies?". *Periodística*. Barcelona: Societat Catalana de Comunicació, núm. 2, p. 111-119.
- (1991a). *Teoría del periodismo: cómo se forma el presente*. Barcelona: Paidós.
- (1991b). "Les cartes dels lectors com a barem de la receptivitat periodística". *Periodística*. Barcelona: Societat Catalana de Comunicació, núm. 4, p. 89-93.
- (1992a). "El estilo del primer Cervo: 1951-1957". A: *La revista El Cervo: historia y teoría de cuarenta años*. Barcelona: Península, p. 57-78.
- (1992b). "Per què troben feina els periodistes". A: *Els intel·lectuals i els mitjans de comunicació*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació, p. 59-60.
- (1993). *La notícia, dret humà*. Barcelona: Barcanova.
- "Persuadir la gent de que passen coses interessants". *Periodística*. Barcelona: Societat Catalana de Comunicació, 1994, núm. 7, p. 59-64.
- GOMIS, Llorenç; José Luis MARTÍNEZ ALBERTOS; Luis NÚÑEZ LADEVÉZE; Josep Maria CASASÚS (2002). "Encuesta: ¿vive la comunicación periodística un cambio de paradigma?". *Anàlisi*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 28, p. 157-185.
- MAINAR, Rafael (1960). *El arte del periodista*. Barcelona: Sucesores de Manuel Soler Editores.
- MIQUEL VERGÉS, Josep Maria (1937). *La prensa catalana del vuit-cents*. 2 vols. Barcelona: Barcino.
- MORATÓ GRAU, Josep (1918). *Com és fet un diari*. Barcelona: Ricard Duran Alsina Impressor-Llibreter.
- PELLA FORGAS, Josep (1879). "Periodisme: estudis històrics del de Catalunya". *La Renaixensa (Barcelona)*, vol. IX, núm. 1-4.
- SÁNCHEZ ORTIZ, Modesto (1903). *El periodismo: prólogo del libro "El país, la política, la prensa"*. Madrid: M. Romero Impresor.
- TORRENT, Joan; TASIS, Rafael (1966). *Història de la premsa catalana*. 2 vols. Barcelona: Bruguera.
- VÁZQUEZ MONTALBÁN, Manuel (1963). *Informe sobre la información*. Barcelona: Fontanella.